

Makale türü: Araştırma makalesi**Article type:** Research article

Geliş tarihi 14.04.2026

Submitted date

Kabul tarihi 18.09.2026

Accepted date

Elektronik yayın tarihi 03.10.2026

Online publishing date

Atıf Bilgisi / Reference Information

Abuhannoud Büyük, S. (2026). Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik? Çeviri Kitabındaki Anlatıların Çerçevelemesi, Journal of History School, 83, 4043-4065.

BİZ OSMANLI'YA NEDEN İSYAN ETTİK? ÇEVİRİ KİTABINDAKİ ANLATILARIN ÇERÇEVELEMESİ

Sevsen ABUHANNOUD BÜYÜK¹

Öz

Çeviribilim, uzun bir süre dilbilimin bir alt dalı olarak ele alınmış, çeviriler büyük ölçüde dilsel eşdeğerlik temelinde incelenmiştir. Zamanla çeviri araştırmaları, dilbilimin sınırlarını aşarak özellikle sosyal bilimlerle ilişkilendirilen disiplinlerarası bir alan hâline gelmiştir. Bu dönüşüm sürecinde çeviri, yalnızca diller arası bir aktarım faaliyeti olarak değil, toplumsal gerçekliğin üretilmesinde ve yeniden inşa edilmesinde etkili bir araç olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda Mona Baker, sosyal anlatı kuramı çerçevesinde çeviriyi, toplumsal anlatıların dolaşıma girmesinde, güçlenmesinde ve dönüştürülmesinde belirleyici bir unsur olarak ele almaktadır. Buna bağlı olarak çevirmen, yalnızca diller arasında eşdeğerlik arayışında bulunan teknik bir aracı değil, bireylerin ve toplumların geçmişte yaşadıkları olaylara ilişkin düşünce ve bakış açılarını yeniden kurabilen, yaptığı tercihlerle ahlaki ve ideolojik sorumluluk taşıyan bir özne konumundadır. Bu çalışma, Baker'in çeviride anlatıların çerçevelemesine ilişkin yaklaşımını temel alarak, Ürdün'ün birinci Kralı Abdullah tarafından kaleme alınan *منكراتي* (Muzekkerâtî) adlı hatıratın Türkçe çevirisi olan *Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik?* başlıklı eseri incelemeyi amaçlamaktadır. Eser, Türkler ile Araplar arasındaki ilişkilerin tarihsel kırılma noktalarını, bu sürece bizzat tanıklık etmiş bir aktörün bakış açısını sunması bakımından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Kitapta Kral Abdullah'ın çocukluk dönemine ilişkin hatıralarından başlayarak Osmanlı'dan ayrılma süreci ve Arap toplumlarının genel durumu değerlendirilmektedir. Araştırma, nitel ve karşılaştırmalı metin çözümlemesine dayalı olarak yürütülmüş, Baker'in tanımladığı metin içi ve metin dışı unsurlar (paratekstler), çevirinin yapıldığı dönem, çeviri kitabın

¹Dr. Öğr. Üyesi., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, Arapça Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, sevsenbuyuk@aybu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-2378-2589.

başlığı, kapak tasarımı, kapak arkası ve takdim yazısı gibi unsurlar üzerinden kullanılan çerçeveleme stratejileri analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda, çeviri sürecinde metin içi bazı kelime ve ifade tercihlerinin yanı sıra, metin dışı ve bağlamsal unsurlar aracılığıyla anlatının katılımcılarının yeniden konumlandırıldığı ve anlatının hedef kültürde belirli bir çerçeve içinde yeniden sunulduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, Türk toplumunda yaygın olan “Arapların Türkleri arkadan vurduğu” ya da “Arap ihaneti” şeklindeki tarihsel anlatının, söz konusu çeviri eser yoluyla yeniden çerçevelendiği ve farklı bir yorum çerçevesi içinde sunulduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çeviribilim, Anlatı Kuramı, Mona Baker, Çeviride Çerçeveleme, Türk-Arap İlişkileri.

Reframing Narratives in the Turkish Translation of *Why Did We Revolt Against the Ottomans?*

Abstract

Translation Studies was long regarded as a subfield of linguistics, with translations largely examined through linguistic equivalence. Over time, translation research transcended the boundaries of linguistics and developed into an interdisciplinary field associated with the social sciences. In this process, translation came to be viewed not merely as an activity of transferring meanings between languages, but also as a means of producing and reconstructing social reality. In this context, Mona Baker, in social narrative theory, regards translation as a factor in the circulation, reinforcement, and transformation of social narratives. Accordingly, the translator is not simply an intermediary seeking equivalence between languages, but an agent who can reshape perceptions of past events and who bears responsibility for the choices made. This study examines *Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik?*, the Turkish translation of *مذكراتي (Muzekkerâtî)*, the memoirs written by Abdullah, the first King of Jordan, based on Baker's approach to the framing of narratives in translation. The work is a source because it presents historical turning points in Turkish-Arab relations from the perspective of an actor who witnessed these developments. Beginning with King Abdullah's childhood memories, the book discusses the separation from the Ottoman Empire and Arab societies. The study employs qualitative and comparative textual analysis and examines framing strategies through intratextual and extratextual elements, including the translation period, title, cover design, back-cover text, and foreword. The findings indicate that lexical choices, together with paratextual and contextual elements, reposition narrative participants and reframe the narrative within the target culture. In particular, the historical narrative of “Arab betrayal” or “Arabs stabbing the Turks in the back” prevalent in Turkish society is reframed through the translated work and presented within an alternative interpretive framework.

Keywords: Translation Studies, Narrative Theory, Mona Baker, Framing in Translation, Turkish-Arab Relations.

GİRİŞ

Anlatıbilim, bir disiplin olarak 1966 yılında Fransız dergisi *Communications*'ta yayımlanan ve “Anlatının yapısal çözümlemesi” başlığını taşıyan özel sayı ile şekillenmeye başlamıştır (Jahn, 2026, s. 14). Bu çalışma, anlatıbilimin kuramsal çerçevesinin oluşmasında dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. “Anlatıbilim” (narratology) terimi ise, söz konusu özel sayının yazarlarından biri olan Tzvetan Todorov tarafından 1969 yılında literatüre kazandırılmıştır (Jahn, 2026, s. 15).

Anlatıbilim çerçevesindeki çalışmalar, tarihî gelişmeler bakımından genel olarak söylem odaklı klasik anlatıbilim ile postklasik anlatıbilim olmak üzere iki ana evrede ele alınmaktadır. Bu iki yaklaşım dikkate alındığında, anlatı kavramına ilişkin kapsamlı tanımlardan biri Manfred Jahn tarafından yapılmıştır. Jahn’a göre anlatı; “sözlü ya da yazılı metin, resim, performans ya da bunların bir birleşimi aracılığıyla bir hikâye anlatan veya sunan her şeydir. Anlatılar; konuşmalarda, fıkralarda, romanlarda, tiyatro oyunlarında, filmlerde, çizgi romanlarda, bloglarda ve benzeri pek çok ortamda bulunabilir” (Jahn, 2026, s. 15). Jahn, anlatıyı temelde bir iletişim aracı olarak değerlendirir ve bu aracın, olayları yaşayan karakterler ile bu olayları dinleyen ya da okuyan alıcılar arasında kurulan iki yönlü bir ilişkiye dayandığını vurgular.

Mona Baker ise anlatıyı çeviribilim çerçevesinde ele alırken Fisher, Landau, Bruner, Somers ve Gibson’ın yaklaşımlarından hareketle şu şekilde tanımlar: “Anlatılar, benimsediğimiz ve davranışlarımızı yönlendiren kamusal ve kişisel ‘hikâyeler’dir. Anlatılar, yalnızca başkalarına açıkça anlattığımız hikâyeler değil, aynı zamanda içinde yaşadığımız dünya ya da dünyalar hakkında kendimize anlattığımız hikâyelerdir” (Baker, 2006, s. 19). Baker’a göre anlatılar, bireylerin hem kendilerine hem de başkalarına anlattıkları hikâyeler aracılığıyla toplumsal ve bireysel anlam dünyalarını şekillendirir. Bu bağlamda Baker, anlatıların davranışlarımız üzerindeki yönlendirici etkisinden hareketle, özellikle çevrilen metinlerde yer alan sosyopolitik anlatılara dikkat çekmektedir.

Baker, anlatının gerçekliği biçimlendirme işlevine odaklanan toplumsal anlatı yaklaşımlarının, anlatının metinsel yapısını yeterince dikkate almamasını önemli bir sınırlılık olarak değerlendirir. Bundan dolayı, çeviri çalışmalarında söz konusu yaklaşımların, anlatının diller arasında nasıl yeniden inşa edildiğini ortaya koyabilecek metinsel çözümleme yöntemleriyle desteklenmesi gerektiğini savunur (Baker, 2006, s. 20).

Bu çalışmada, Mona Baker’ın çeviribilimde geliştirdiği anlatıbilimsel yaklaşım, özellikle anlatıların çerçevenmesi (framing) kavramı çerçevesinde ele alınarak,

Kral Abdullah tarafından kaleme alınan مَذَكَّرَاتِي (Muzekkerâtî) adlı eserin Türkçe çevirisi olan *Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik?* incelenecektir. Kral Abdullah'ın eseri, yazarın çocukluk yıllarından başlayarak Arapların Osmanlı Devleti'nden ayrılış sürecini ve bu ayrılığın ardından Arap ülkelerinin içinde bulunduğu durumu ele alan bir hatırat niteliği taşımaktadır. Hatırat türünün doğası gereği, eserde tarihî olaylara ilişkin kimi noktalarda ayrıntı eksiklikleri ve öznel anlatımlar yer almaktadır. Bununla birlikte eser, tarihî, siyasî ve sosyolojik açıdan önemli veriler içermektedir. Dil açısından değerlendirildiğinde, eserin genel olarak fasih ve akıcı bir Arapça ile kaleme alındığı, ayrıca yer yer Osmanlı Türkçesinin dilsel ve söylemsel etkilerinin hissedildiği söylenebilir.²

Osmanlı Devleti'nin sona ermesinin ardından Türkler ile Araplar arasındaki ilişkilere dair, her iki toplumun kolektif hafızasında yer eden güçlü ve karşıt anlatıların oluştuğu görülmektedir. Türk tarafında uzun yıllar boyunca yaygınlık kazanan “Araplar Türkleri arkadan vurdu” anlatısına karşılık, Arap anlatısında “Türkler Arapları sömürdü” söylemi öne çıkmaktadır. Mona Baker'in de belirttiği üzere, bazı anlatılar uzun süreli çatışma süreçlerinden geçerek zaman zaman yeniden önem kazanmakta ve farklı bağlamlarda dolaşıma sokulabilmektedir. Kral Abdullah'ın hatıratının Türkçeye çevrilmesi, Türk kamuoyunda yaygın olan “Araplar Türkleri arkadan vurdu” anlatısının yeniden tartışmaya açılmasına zemin hazırlamaktadır. Bununla birlikte, söz konusu çeviride bu tarihsel anlatının farklı bir çerçeveleme stratejisi aracılığıyla sunulduğu dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, *Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik?* adlı çeviri eseri, Mona Baker'in çeviride anlatıların çerçevelenmesine ilişkin kuramsal yaklaşımı doğrultusunda inceleyerek, çeviri yoluyla anlatının nasıl yeniden yapılandırıldığını ortaya koymaktır.

Bu doğrultuda, öncelikle Baker'in anlatıların çerçevelenmesine ilişkin kuramsal çerçevesi kısaca ele alınacak, ardından bu kuramsal zemin temelinde çeviri metnin anlatıbilimsel çözümlemesi gerçekleştirilecektir. Çalışmanın sonunda ise eserde yer alan “Araplar Türkleri arkadan vurdu” anlatısının, çeviri süreci ve

² Kitapta “ثم جاءني رسول الخديوي يقول: إن لورد كيتشنر قد زارك، ومن اللائق المقتضى أن تعيد له الزيارة” cümlesinde geçen “أن تعيد له الزيارة” ifadesi, Türkçede “iade-i ziyarette bulunmak” anlamına gelmektedir (İbnu'l Hüseyin, 1989). Ancak “iade-i ziyaret” tabiri, Osmanlı Türkçesinde Arapça kökenli unsurlar kullanılarak oluşturulmuş olmakla birlikte, Arapçanın doğal kullanım ve anlam mantığına uygun, yerleşik bir ifade değildir (Abuhannoud Büyü, 2023, s. 56). Arapçada “ziyaret” fiili, Osmanlıcadaki “iade” kavramına dayalı bu tür bir eş dizimsel yapı üzerinden kurulmaz. Dolayısıyla söz konusu ifadenin Kral Abdullah'ın eserinde bu şekilde yer alması, metnin dilinde Osmanlıca söyleyiş ve düşünme biçiminin etkisini yansıtan dikkat çekici bir örnek olarak değerlendirilebilir. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bk.(er-Rusâfî, 2015).

özellikle metin dışı unsurlar aracılığıyla nasıl yeniden çerçeveslendiği somut örnekler üzerinden gösterilecektir. Bu yönüyle çalışma, çevirinin tarihsel ve toplumsal anlatıların inşasındaki etkin rolünü görünür kılmayı amaçlaması bakımından önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmada, *Muzekkerâtî* adlı eserin Türkçe çevirisinde esas alınan 1989 tarihli baskı kaynak metin olarak kabul edilmiştir. Kaynak metin ile Türkçe çeviri metin, karşılaştırmalı nitel metin çözümlemesi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışmanın inceleme alanı, yalnızca kaynak ve hedef metnin içerik düzeyindeki karşılaştırılmasıyla sınırlandırılmamış, çeviri eserle birlikte anlam ve anlatının oluşumuna katkıda bulunan metin içi ve metin dışı unsurlar da incelemeye dâhil edilmiştir. Bu bağlamda, Türkçe çevirinin yayımlandığı bağlam ve çeviri eserin sunuluş biçimi de dikkate alınarak çeviri zamanı, Türkçe başlığı, kapak tasarımı, kapak arkası yazısı, takdim yazısı ve kitabın sonunda yer alan ekler incelenmiştir.

Böylece çeviri metnin yalnızca dilsel aktarımı değil, eserin hedef kültürde nasıl sunulduğu ve kaynak metindeki anlatının hangi unsurlar aracılığıyla yeniden çerçeveslendiği de değerlendirilmiştir. Belirlenen unsurlar, Mona Baker'ın çeviride anlatıların çerçevenmesine ilişkin kuramsal yaklaşımı doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, çeviri aracılığıyla mevcut anlatının hangi unsurlarının öne çıkarıldığı, geri plana itildiği, yeniden konumlandırıldığı veya farklı bir bağlam içinde sunulduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

1. Çeviride Anlatıların Çerçevenmesi: Mona Baker'ın Yaklaşımı

Çevirmenlerin görevi, genel kabulle, yazılı ya da sözlü metinlerde anlamı bir dilden başka bir dile belirli bir çerçeve dâhilinde aktarmak olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu aktarım süreci yalnızca dilsel bir işlem olmayıp, aynı zamanda iletişimin kurulmasını da beraberinde getirmektedir. Baker, çevirmenin rolünü salt dilsel aktarım ile sınırlı görmemekte, aksine çeviriyi dillerin ve söylemlerin taşıdığı anlatıların yeniden yapılandırılarak farklı bir biçimde sunulması süreci olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda, çevirmenin görevi kaçınılmaz olarak ahlaki bir boyut da kazanmaktadır.

Bu bağlamda şu soru gündeme gelmektedir: Çevirmen çeviri sürecinde hangi anlatılardan hareket etmektedir? Çevirmen, ait olduğu toplumsal ve ideolojik anlatılardan mı yola çıkar, metnin kendi bünyesinde barındırdığı anlatılara mı dayanır, hedef okur kitlesinin olası anlatılarını mı dikkate alır, yoksa çeviri yoluyla arabuluculuk yaptığı tarafların anlatıları doğrultusunda mı hareket eder (en-Numan, 2006, s. 11). Bu sorular, çevirmenin yalnızca teknik bir aktarıcı

değil, aynı zamanda anlatıları yeniden düzenleyen etkin bir özne olduğunu ortaya koymaktadır.

Baker'e göre çevirmenler bu noktada açık bir ahlaki tercihle karşı karşıyadır. Çevirmen ya metin ya da söylem içerisinde yer alan ve anlatılar aracılığıyla şifrelenmiş mevcut ideolojileri olduğu gibi yeniden üretmeyi tercih eder ya da gerekli gördüğü durumlarda bu ideolojilerden bilinçli biçimde uzaklaşarak, belirli bir bağlamda metni çevirmeyi veya yorumlamayı tamamen reddeder (Baker, 2006, s. 105). Bu temel tercihin ötesinde ise çevirmenler, kullandıkları çeşitli stratejiler aracılığıyla aktardıkları anlatıların belirli yönlerini açık ya da örtük biçimde güçlendirebilmekte ya da zayıflatabilmektedir (Baker, 2006, s. 105). Dolayısıyla bu stratejiler sayesinde anlatılar yalnızca aktarılmamakta, aynı zamanda yeniden çerçevelenmektedir.

Tannen ve Wallat, çerçevelerin etkileşim süreci içinde ortaya çıktığını, katılımcıların, içinde bulundukları anda hangi tür bir etkinliğin icra edildiğine ve konuşmacıların söylediklerinin nasıl anlamlandırılması gerektiğine ilişkin ortak bir çerçeve geliştirdiklerini ileri sürerler (Baker, 2006, s. 105). Goffman ise bu anlayışı bir adım ileri taşıyarak, bireylerin çerçeveyi yalnızca algılamakla kalmadıklarını, aynı zamanda bu algı temelinde sözlü ya da fiilî eylemlerde bulunduklarını vurgular. Başka bir ifadeyle Goffman'a göre çerçeveler, bireyleri eyleme yönlendiren etkin yapılardır (akt. Baker, 2006, s. 106). Bu yaklaşımları benimseyen Baker, çerçevelemeyi, gerçekliğin inşasına bilinçli olarak katılmamızı sağlayan etkin bir strateji olarak tanımlar (Baker, 2006, s. 106).

Bazı anlatılarda ise belirli amaçların gerçekleştirilmesi için çerçeveler örtük biçimde kurgulanabilmektedir. Bu gibi durumlarda katılımcılar, olayın nasıl anlaşılması gerektiği konusunda belirsizlik yaşayabilmektedir. Goffman, bu durumu “durumun nasıl tanımlanacağına ilişkin ortaya çıkan özel bir şüphe” olarak ifade eder (akt. Baker, 2006, s. 108). Söz konusu belirsizlik genellikle birden fazla çerçevenin aynı anda devreye girmesi ve birbirleriyle örtüşmesi sonucunda ortaya çıkar. Baker, bu duruma örnek olarak çatışmaların farklı çerçeveler aracılığıyla sunulmasını gösterir, bir çatışma “savaş”, “iç savaş” ya da “terör eylemi” gibi farklı çerçevelerle anlatılabilmektedir (Baker, 2006, s. 107).

Bununla birlikte Baker, çeviri bağlamında durumun farklılaştığını belirtir. Zira çeviride çoğu zaman belirli bir çerçeve seçilerek metin yeniden üretilmekte ve bu seçim, çevirmenin tercihleri doğrultusunda şekillenebilmektedir (Baker, 2006, s. 108). Bu durum, çevirmenin anlatının hangi yönlerinin öne çıkarılacağı ya da geri planda bırakılacağı konusunda etkin bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Goffman, “çerçeve alanı” (frame space) kavramıyla, belirli bir anlatının güçlendirilmesi, zayıflatılması ya da yeniden çerçevenmesinde etkili olan unsurları ortaya koyar. Buna göre bireylerin içinde bulundukları bağlamdaki rolleri, üstlendikleri görevler (çeviri, eğitim, yargılama vb.), konumları ve bakış açıları, çerçeve alanının temel bileşenlerini oluşturmaktadır (Baker, 2006, ss. 109-110). Bu çerçevede, çevirmenin mesleki rolü gereği söz konusu çerçeve alanına bağlı kalması beklenmekle birlikte, Baker, çevirmenlerin bu alan içinde çeşitli stratejiler kullanarak kendi seslerini çevrilen metne yansıtabildiklerini ifade eder (Baker, 2006, s. 110).

Baker’e göre çeviride çerçeveleme stratejileri başlıca şu başlıklar altında ele alınabilir: *zaman ve mekân bakımından çerçeveleme, seçici alıntılama yoluyla çerçeveleme, etiketleme yoluyla çerçeveleme ve katılımcıların yeniden konumlandırılması*.

1.1. Zaman ve Mekân Bakımından Çerçeveleme

Bazı eylemler, gündelik ve sıradan nitelikte olsalar dahi, gerçekleştiği zaman ve mekân bağlamı içinde değerlendirildiklerinde, aktarılması hedeflenen anlatıların daha belirgin hâle gelmesine olanak tanıyabilmektedir. Çeviri bağlamında ise çevirmenin, bir metni seçerek onu belirli bir zaman ve mekân çerçevesine yerleştirmesi, okurun metni yeni bir perspektiften değerlendirmesini, güncel olaylarla ilişkilendirmesini ve metin başka bir döneme ait olsa bile onu “yeni bir anlatı” çerçevesinde anlamlandırmasını mümkün kılabilmektedir (Baker, 2006, s. 112). Bu tür bir çerçeveleme stratejisi, çevrilen metnin kendisinde tek bir kelime dahi değiştirilmeden gerçekleştirilebilmektedir.

Türkiye’de 1980’li yıllarda feminist hareketin aktif olduğu dönemde Fatmagül Berktaş’ın kaleme aldığı “Eşitliğin Ötesine” (1985) başlıklı makale, Türkiye’de kadınlar ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin hegemonik anlatıların yeniden çerçevenmesine önemli bir örnek teşkil etmektedir (Akçasoy & Işıklar Koçak, 2022). Bu örnek, çeviri alıntılarının metinsel olarak hangi çerçeveleme yöntemleriyle kullanıldığından bağımsız biçimde, belirli bir zaman ve mekânda yeniden dolaşıma sokulmalarının anlatıların nasıl yeniden inşa edilebildiğini göstermektedir.

1.2. Seçici Alıntılama Yoluyla Çerçeveleme

Seçici alıntılama yoluyla çerçeveleme, yazılı ya da sözlü çevirilerde belirli bir anlatıyı güçlendirmek veya zayıflatmak amacıyla, kaynak metindeki unsurların bilinçli bir biçimde seçilerek hedef dile aktarılması ya da aktarılmaması, kimi durumlarda ise ekleme ve çıkarma yoluyla yeniden düzenlenmesiyle ortaya çıkmaktadır. López, daha az bilinen bir seçicilik türüne dikkat çekerek, bir

anlatının bazı yönlerinin kaynak metinde çoğu zaman sansürlenmesine rağmen bu unsurların çevirilerde korunabildiğini göstermektedir (akt. Baker, 2006, s. 115).

Bununla birlikte, kaynağı ve üretim bağlamı açık olmayan, özellikle web tabanlı çevirilerde, metin içindeki bu seçici aktarım pratiklerinin bilinçli bir stratejinin sonucu mu yoksa belirsiz üretim koşullarının bir yansıması mı olduğunu açıklamak her zaman mümkün olmamaktadır (Baker, 2006, s. 119).

1.3. Etiketleme Yoluyla Çerçeveleme

Etiketleme yoluyla çerçeveleme, aynı dil içinde gündelik, siyasi ya da ideolojik söylemlerde olayların, süreçlerin veya bireylerin belirli anlatılar doğrultusunda yeniden adlandırılmasıyla gerçekleşmektedir. Mesela, Türkiye’de “AKP’li” ya da “AK Parti” ifadelerinin kullanımı, aynı siyasi aktörü farklı anlatı çerçeveleri içinde konumlandırabilmektedir. Benzer biçimde çeviride de bir kişi, olay ya da olgunun belirli bir kelime, terim veya ifade aracılığıyla defalarca etiketlenmesi, anlatının yeniden çerçevelenmesine yol açmaktadır.

MacIntyre ise bazı toplumlarda bireylerin ve grupların ideolojik yönelimleri doğrultusunda adlandırıldıklarını ve bu adlandırmalar aracılığıyla kendilerini tanımladıklarını ya da karşıt anlatılara karşı konum aldıklarını belirtmektedir (akt. Baker, 2006, s. 124). Bu bağlamda çevirmenin belirli bir adlandırmayı tercih etmesi, aslında anlatı içindeki taraflardan birini seçmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kimi durumlarda nesnel bir seçenek bulunmadığında, çevirmen kaçınılmaz olarak belirli bir anlatıyı tercih etmek zorunda kalabilmektedir. Baker, çevirmenlerin anlatıların çerçevelenmesi konusunda, mesleki ve toplumsal yaşamlarının diğer alanlarında olduğu gibi, bilinçli ve dikkatli kararlar almakla yükümlü olduklarını ifade etmektedir (Baker, 2006, s. 125).

Son olarak, çeviride eser, eserdeki bölümler, film ve benzeri ürünlerin başlıklarının yeniden adlandırılması da anlatının yeniden çerçevelenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu çerçeveleme stratejisi daha çok yazılı çeviride kullanılmaktadır, zira sözlü çeviride genellikle başlıksız söylemler çevrilmekte ya da bilimsel toplantılar ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası platformlarda başlıkların değiştirilmesine imkân tanınmamaktadır (Baker, 2006, s. 132).

1.4. Katılımcıların Yeniden Konumlandırılması

Her anlatıda farklı yerler edinen belirli katılımcılardan oluşmaktadır. Bu katılımcıların yerleri değiştikçe anlatıyı tekrardan çerçeveleyerek yeni bir hâle sokulması mümkündür. Anlatıdaki katılımcılar “biz” mi veya “onlar” mı?, anlatılan yer “burası” mı “orası” mı? Kime göre? Veya bahsedilen zaman “şimdi” mi “sonra” mı? gibi soruların cevaplarıyla anlatının katılımcılarını yeniden

şekillenebilmektedir. Çeviride de zaman ve mekânın anlatışı, lehçe, niteleyici sıfatların kullanımı vb. yöntemlerle anlatıdaki katılımcılar birbirlerine ve okura ya da dinleyiciye göre yeniden konumlandırılabilir (Baker, 2006, s. 132). Bu strateji ile ister metin içinde ister metin hakkında çevirmen notlarıyla mesela gerçekleştirilebilir (Baker, 2006, s. 132).

Çevirmen metin ve metnin içerdiği anlatıyı tekrar çerçevelerken ve kendini, okurları ve diğer katılımcıları belirli zaman ve mekân bağımının içerisinde tekrar konumlandırırken “metin dışında” kullanabileceği alanlar; girişler, önsözler, dipnotlar, dizinler ve sınırlı ölçüde (çevirmenlerin genellikle denetimi altında olmadığı için) kapak tasarımları ile arka kapak yazılarıdır (Baker, 2006, s. 133).

Metin içinde ise çevirmen elinde çok fazla yöntem vardır. Kelimelerde, edatlarda, cümlelerde, anlatış tarzında vs. Baker, çevirmenler anlatılarda katılımcıların tekrar konumlandırılması çoğu zaman metin içinde yapıldığını işaret eder (Baker, 2006, s. 135). Bu tür çerçeveleme stratejisinde aktarılacak veya atlatılacak istenen anlatıyı tespit etmek zor olabilir. Çünkü bazı üslup veya metin bağlamında yapılan değişiklikler hedef dilin doğallığını korumak amaçlı yapılmış olabilir.

BULGULAR VE YORUM

2. Biz Osmanlı'ya Neden İsyân Ettik Çeviri Kitabındaki Anlatıların Çerçevenmesi Analizi

Türkler ve Araplar, tarih boyunca uzun bir süre ortak bir siyasal ve toplumsal yapı içinde yaşamış, Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülüşü ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında ise derin sonuçlar doğuran bir ayrılık süreci yaşamıştır. Bu ayrılışın, aradan uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen ne Araplar ne de Türkler açısından kolay bir şekilde içselleştirilebildiği söylenebilir. Nitekim söz konusu ayrılığın Türk toplumsal hafızasında psikolojik bir travmaya yol açtığı ve bu travmanın etkilerinin Türk-Arap ilişkilerinin seyrini uzun süre belirlediği ileri sürülmektedir (Acar, 2023, s. 265).

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan bu kopuşa ilişkin olarak iki temel anlatının öne çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki, Arapların İngilizlerle iş birliği yaparak Osmanlı Devleti'ne ve dolayısıyla Türklere ihanet ettikleri yönündeki anlatıdır. İkincisi ise, Arapların Osmanlı yönetiminin son dönemlerinde maruz kaldıkları baskı ve zulme karşı bir devrim gerçekleştirdikleri yönündeki anlatıdır. Bu iki anlatıdan ilki, tarihsel bağlamı ve doğruluğu tartışmalı olsa da Türkiye'de yaygın biçimde dolaşımda olan hâkim anlatı konumundadır, ikincisi ise daha çok Arap dünyasında benimsenmiş ve meşrulaştırılmıştır.

Türkiye’de “Arapların İngilizlerle iş birliği yaparak Türklere ihanet ettikleri” anlatısının uzun süre baskın olması, Türk toplumunda Araplara yönelik olumsuz algıların ve hatta kimi zaman düşmanlık söylemlerinin üretilmesine zemin hazırlamıştır. Bu anlatı, farklı dönemlerde yeniden çerçevelenerek dolaşıma sokulmuş ve kamusal söylemde kendisini tekrar etmiştir. Kral Abdullah’ın hatırat kitabının Türkçeye çevrilmesi ise, bu baskın anlatıya karşı alternatif bir karşı-anlatının sunulması bakımından önem taşımaktadır. Söz konusu çeviri, Arap tarafının tarihsel deneyimini ve gerekçelendirmesini görünür kılarak, yerleşik anlatının yeniden çerçevelenmesine imkân tanımaktadır.

2.1. Zaman ve Mekân Bakımından Çerçeveleme

2.1.1. *Muzekkerâtî* kitabının Türkiye’de çevrildiği dönem

Arapça aslının ilk baskısı 1945 yılında yayımlanan *Muzekkerâtî* adlı hatırat kitabı, Türkçeye ilk kez 2006 yılında çevrilmiştir. Bu çevirinin zamanlaması, Türkiye’nin 2000’li yıllarda Arap dünyasıyla ilişkilerini yeniden değerlendirdiği siyasal ve entelektüel bağlamla yakından ilişkilidir. Nitekim Ahmet Davutoğlu’nun 2001 yılında yayımlanan Stratejik Derinlik adlı eserinde, Türk–Arap ilişkileri tarihsel bir perspektifle ele alınmakta, bu ilişkilerin psikolojik birikimlerin aşılması suretiyle, daha gerçekçi ve karşılıklı anlayışa dayalı bir zeminde yeniden kurulmasının mümkün olduğu vurgulanmaktadır (Davutoğlu, 2010, s. 414).

Bu bağlamda, Türkiye’nin 2000’li yıllarda genel olarak Ortadoğu’ya, özelde ise Arap dünyasına yönelik siyasal ve diplomatik açılımlar geliştirdiği görülmektedir. Türkler ile Araplar arasındaki ilişkiler açısından kritik bir döneme karşılık gelen bu süreçte, Kral Abdullah’ın hatırat kitabının Türkçeye çevrilmesi, Türkiye’de uzun süredir baskın olan “Araplar Türklere ihanet ettiler” anlatısına karşı alternatif bir tarihsel ve söylemsel perspektif sunmayı amaçlayan bilinçli bir tercih olarak değerlendirilebilir.

2.2. Etiketleme Yoluyla Çerçeveleme

2.2.1. Devrim mi ayaklanma mı?

Muzekkerâtî adlı hatıratında Kral Abdullah, Arapların Osmanlı yönetiminden ayrılma sürecini Arapçada ثَوْرَة (sevre), yani devrim terimiyle adlandırmaktadır. Bunun yanı sıra, bazı bölümlerde aynı süreci نَهْضَة (nahda), yani uyanış ya da atılım kavramıyla betimlediği de görülmektedir. Siyasî terminolojide ثَوْرَة (sevre), “bir hükümet sisteminde çoğu zaman şiddetle birlikte gerçekleşen ani ve köklü

bir değişime işaret etmek için” ve “bir toplumun, devletin ya da sistemin kurumlarında ve değerlerinde meydana gelen temel bir değişimi veya dönüşümü ifade etmek için.” anlamlarında kullanılmaktadır (Evans & Newnham, 2004, s. 659).

Türkçe çeviride ise çevirmenin ثَوْرَة (sevre) terimi için çoğu yerde “ayaklanma” karşılığını tercih ettiği görülmektedir. Kitabın ilerleyen bölümlerinde sınırlı sayıda örnekte *sevre* karşılığının “devrim” olarak çevrildiği de dikkat çekmektedir.³ Ancak çevirmenin bu kullanımdan sonra yeniden ayaklanma terimine dönmesi, *devrim* kelimesinin tercih edildiği yerlerin anlatı açısından farklı ya da ek bir mesaj taşımadığını, terminolojik tutarlılığın esasen *ayaklanma* kavramı üzerinden kurulduğunu göstermektedir.

Türkçedeki *ayaklanma* teriminin Arapçada “başkaldırı” anlamında عَصِيَان (isyân) ve تمَرُّد (temerrud) terimleriyle karşılanmaktadır (Mucem ed-Doha et-Tarihî, t.y.). Uluslararası ilişkiler literatüründe ayaklanma, “bir devlette yerleşik bir yönetim sistemine karşı gerçekleştirilen silahlı bir başkaldırı ya da isyan” olarak tanımlanmaktadır (Evans & Newnham, 2007, s. 62). Ayaklanmalar genel olarak merkezci ve merkezkaç olmak üzere iki temel kategoriye ayrılmaktadır. Merkezci ayaklanmalar, mevcut rejimin yerine isyancıların çıkar ve hedefleri doğrultusunda şekillenen alternatif bir yönetim sisteminin kurulmasını amaçlarken, merkezkaç ayaklanmalar yerleşik devletten ayrılmayı ve yeni bir siyasal varlık oluşturmayı hedeflemektedir. Bu ikinci türde etnik kimlikler ve siyasal aidiyetler belirleyici bir rol oynamaktadır (Evans & Newnham, 2007, s. 63). Her ne kadar bu süreçlerin tamamı doğrudan ayaklanma biçiminde tezahür etmese de, söz konusu hareketlerin devrim düşüncesiyle yapısal bir benzerlik taşıdığı ifade edilmektedir (Evans & Newnham, 2007, s. 63).

Evans ve Newnham’ın uluslararası ilişkiler sözlüklerinin Arapça ve Türkçe çevirileri incelendiğinde, İngilizcede *insurgency* teriminin Arapça karşılığının تمَرُّد (temerrüd) olarak verildiği (Evans & Newnham, 2004, s. 343), Türkçe karşılığının ise *ayaklanma* olduğu belirtilmektedir (Evans & Newnham, 2007, s. 62). Benzer biçimde, İngilizcede *revolution* teriminin Arapça karşılığının ثَوْرَة (sevre) olduğu (Evans & Newnham, 2004, s. 659), Türkçede ise *devrim* olarak karşılandığı görülmektedir (Evans & Newnham, 2007, s. 159). Dolayısıyla *ayaklanma* ile *sevre* (devrim) aynı değildir.

Bu çerçevede Arapçada *sevre* (devrim) kavramının, Arapların Osmanlı’dan ayrılma sürecini kendi anlatıları içerisinde meşru ve özgürleştirici köklü bir değişim olarak konumlandığı, Türkçe çeviride ise *ayaklanma* tercihiyle bu

³ Bk. çeviri eserinde sayfa 133, 184.

sürecin Türk okur açısından bir başkaldırı olarak yeniden sunulduğu görülmektedir. Bu bağlamda çevirmenin bütünüyle nesnel bir terminolojik seçim yapmasının mümkün olmadığı, dolayısıyla Türklerin tarihsel anlatısına daha yakın ve Türk siyasal literatüründe yaygın olarak kullanılan bir terimi tercih ettiği söylenebilir. Söz konusu çeviri örneğinde *sevre* (devrim) teriminin *ayaklanma* olarak çevrilmesi, anlatıların etiketleme yoluyla çerçevelendiğini gösteren belirgin bir örnek olarak değerlendirilebilir.

2.2.2. *Muzekkerâtî* Kitabının Türkçedeki Başlığı

Önceki bölümlerde belirtildiği üzere, Kral Abdullah'ın kaleme aldığı eserin Arapça asıl başlığı *Muzekkerâtî* olup “hatıralarım” anlamına gelmektedir. Türkçe çeviride ise başlığın anlam alanı daraltılarak, çocukluktan itibaren uzanan genel hatıralar yerine, Türkler ile Araplar arasındaki tarihsel kopuşu merkeze alan bir çerçevede tercih edilmiştir. Bu bağlamda, Türkçedeki *Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik?* başlığı, Arapların Osmanlı'dan ayrılış sürecini betimleyen ve Türkiye'de uzun süre baskın olan “Araplar Türklere ihanet etti” anlatısına karşı, alternatif bir anlatıyı başlık düzeyinde yeniden çerçeveleyerek sunmaktadır.

Başlık dilsel açıdan incelendiğinde, ifadenin adeta Arapların kendi sesinden yapılan bir açıklama niteliği taşıdığı görülmektedir. “Biz Osmanlı'ya neden isyan ettik” ifadesi, anlatıyı bir savunma ya da gerekçelendirme çerçevesine yerleştirmekte; böylece okuru, olayları Arap tarafının bakış açısından değerlendirmeye davet etmektedir. Ayrıca başlıkta, Türk toplumsal hafızasında yaygın olan “ihanet” söylemi yerine, “isyan” kavramının tercih edilmesi dikkat çekicidir.

Bu bağlamda, başlıkta *isyan* teriminin kullanılması, kitabın içeriği henüz okunmadan önce dahi Türk okur nezdinde “ihanet” anlatısını zayıflatmakta, bunun yerine Arapların belirli tarihsel ve siyasal sebeplerle başkaldırıda bulundukları yönündeki anlatının yeniden çerçevelenmesine katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla Türkçe başlık, metnin yalnızca içeriğini yansıtan bir unsur olmakla kalmayıp, aynı zamanda anlatıların etiketleme ve başlıklandırma yoluyla çerçevelenmesine ilişkin anlamlı bir örnek teşkil etmektedir.

2.2.3. Çevrilmiş Eserde Ana Bölümlerin Başlıklandırılması

Bir eserde yer alan içindekiler bölümü, okur için bir okuma planı işlevi görmek ve bölümlerin içeriğine ilişkin ilk izlenimi oluşturmaktadır. İncelenen çeviri eserde, Arapça asıl metinde bulunmayan bazı bölüm başlıklarının Türkçe çeviride eklendiği tespit edilmiştir. Çeviri pratiğinde bu tür düzenlemeler genellikle okurun metni daha kolay ve sistematik biçimde takip edebilmesini sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Nitekim incelenen eserde de yeni eklenen başlıkların,

okuma sürecini kolaylaştırmak amacıyla eklendiği belirtilmektedir (Kral Abdullah, 2006, s. x1). Ancak söz konusu başlıklandırma tercihleri, okurun zihninde metnin içeriğine ilişkin belirli yönlendirmeler ve ön kabuller de oluşturabilmektedir.

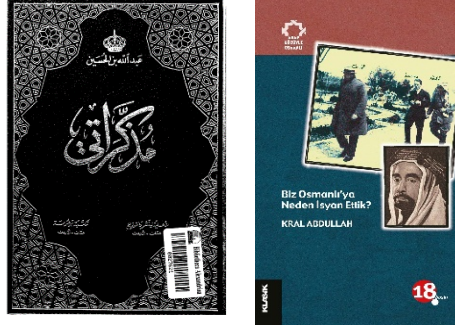
Muzekkerâtî adlı eserin Türkçe çevirisinde “İstanbul’a Sürgün ve Babamın Mekke Emirliği”, “Büyük Arap İsyanı” ve “Ürdün Devleti’nin Doğuşu” gibi bölüm başlıklarının yer aldığı görülmektedir. “Büyük Arap İsyanı” başlığının hem kitabın genel başlığında hem de içindekiler bölümünde bir ana bölüm adı olarak kullanılması, Türk okuruna belirli bir tarihsel ve siyasal anlatının başlıklandırma yoluyla çerçevelenerek sunulduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, çeviride eklenen bölüm başlıkları yalnızca yapısal bir düzenleme işlevi görmekle kalmamakta; aynı zamanda anlatının yorumlanma biçimini yönlendiren, okurun metni hangi kavramsal çerçevede okuyacağını önceden belirleyen bir çerçeveleme stratejisi olarak değerlendirilebilmektedir.

2.3. Katılımcıların Yeniden Konumlandırılması

Baker bu bölümü anlatırken metin içi ve metin dışı olarak ikiye ayırmıştır. İncelenen çeviri eserinde metin içi olarak çerçevelenmeye çalışılan metinde ekleme, silme, ifade veya anlatış değişikliği vb. durumlar tespit edilmemiştir. Bu sebeple metin dışı olan kapakla başlamak üzere eserdeki takdim yazısı ve kitabın sonundaki ekler üzerinde incelenecektir.

2.3.1. Çevrilmiş Eserin Kapağı

Baker, eser kapaklarının genellikle çevirmenlerin doğrudan denetimi altında belirlenmediğini, bu unsurun çoğunlukla yayınevinin tercihleri doğrultusunda şekillendiğini ifade etmektedir (Baker, 2006, s. 133). Bununla birlikte, kapak tasarımının anlatıların çerçevelenmesinde etkisiz olduğu söylenemez. İncelenen çeviri eserde de kapak tasarımının, metnin sunduğu anlatının algılanma biçimi üzerinde belirgin bir rol oynadığı görülmektedir. Bu bağlamda, aşağıda önce eserin özgün kapağı, ardından Türkçe çeviride kullanılan kapak ele alınacaktır.

Şekil 1: Eserin Orijinal ve Çeviri Basım Kapakları

Gösterilen kapaklar karşılaştırıldığında, eserin Arapça özgün baskısının sade ve görsel unsurlardan arındırılmış bir tasarıma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık Türkçe çevirinin kapağında, üst bölümde büyük boyutlu bir tarihsel fotoğrafın, alt kısımda ise daha küçük bir portre fotoğrafının yer aldığı görülmektedir. Büyük fotoğrafta, Kudüs'te 1921 yılında Kral Abdullah'ın tarihsel bağlam içinde Winston Churchill ve T. E. Lawrence ile birlikte tasvir edildiği, fotoğraftaki sıralamada Churchill'in önde, Kral Abdullah'ın ve Lawrence'ın arkasında yer aldığı dikkat çekmektedir. Küçük fotoğraf ise Kral Abdullah'ın kişisel bir portresini sunmaktadır.

Söz konusu büyük fotoğraf, Arapların Osmanlı Devleti'nden ayrılma sürecinde İngilizlerle kurdukları ilişkileri görsel düzlemde öne çıkararak, Türk okurunun tarihsel anlatıyı belirli bir çerçeve içinde algılamasına güçlü biçimde katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, aynı kapakta *Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik?* başlığının yer alması, yerleşik "Araplar Türkleri ihanet ettiler" anlatısını bir yandan yeniden çağrıştıırken, diğer yandan "neden isyan ettik" ifadesi aracılığıyla bu anlatının gerekçelendirilmesini ve sorgulanmasını mümkün kılmaktadır.

Bu görsel ve metinsel unsurlar bir arada değerlendirildiğinde, kapak tasarımının, anlatının katılımcılarını yeniden konumlandıran ve okurun zihninde "Araplar Osmanlı'ya ihanet mi ettiler, yoksa belirli gerekçelerle isyan mı ettiler?" sorusunu uyandıran yeniden çerçevelenmiş bir anlatı sunduğu söylenebilir. Dolayısıyla Türkçe çeviride kullanılan kapak, yalnızca estetik bir tercih değil, aynı zamanda anlatının metin dışı unsurlar düzeyinde çerçevelenmesine hizmet eden önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Şu ana kadar incelenen çerçeveleme stratejilerinin hiçbiri, çerçevelenmesi hedeflenen anlatıları doğrudan ve açık biçimde sözel düzeyde ifade etmemektedir. Bu stratejiler, çoğunlukla başlıklandırma, bölümlleme,

terminolojik tercihler ve görsel unsurlar aracılığıyla dolaylı bir çerçeveleme işlevi görmektedir. Ancak eserin kapak arkasındaki yazı ve kitabın takdim yazısı, çerçevesi istenen anlatıların açık ve doğrudan bir biçimde ifade edildiği metinlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Kapak arkasındaki yazı şu şekildedir:

“ARAP İSYANI” yakın tarihimizin en önemli kırılma noktalarından biridir. Kurgulanmış tarihin toplumsal hafızamıza işlemeye çalıştığı “Arapların ihaneti” algısı, aslında bizim geçmişimizle kurduğumuz ilişkinin travmatik boyutunu sergiler. Osmanlı’nın parçalanış sürecinde Arapların kopuşu etrafında geliştirilen söylem, tarihi bir olgudan çok ideolojik bir tutumu yansıtır.

Gerçekten Araplar Osmanlı’ya ihanet ettiler mi? Ya da isyan sadece bölgeye ilişkin sömürgeci amaçları olan büyük devletlerin kıskırtmasından mı ibaretti?

Kesin olan şu ki, Arapların Osmanlı’dan kopuşu, ulus-devlet sürecinde Türk kimliğinin yeniden inşası amacına hizmet eden ideolojik bir söyleme dönüşmüştür. “Türklere ihanet” söyleminin Araplardaki karşılığı, Arapları sömüren, İslâm’a ihanet eden Türklere dönüşecektir. Aslında bu iki zıt söylem, Osmanlı bakıyesi Müslüman uluslarda inşa edilmeye çalışılan modern ulus kimliğinin ortak tarihî ve kültürel bağlamdan koparılarak “öteki” üzerinden tanımlanmasına hizmet etmiştir.

Bu kitap, “Arap isyanı” olarak bilinen gelişmelerin en önemli aktörünün yaşadığı olayları anlatan belge niteliğinde bir hatıradır. İngiliz istihbaratının marifetiyle Hicaz’da başlatılan isyanın nasıl gerçekleştiği anlatılırken aynı zamanda bu hareketi meşrulaştırma çabalarının nelere yaslandığını da okuyabiliyoruz. Elinizdeki eser, sembolik olarak başlatılan ve İngiliz politikasının uzantısı olan isyan hareketinin başaktörü durumundaki bir ismin gözlemlerine, niyetlerine ve en önemlisi bu hareketin dayandırıldığı siyasî ve kültürel gerekçelere aşina olmak isteyenlerin göz ardı edemeyecekleri bir metin. Şerif Hüseyin’in İttihatçılarla ilişkisi ve İngiliz yetkilileriyle isyandan çok öncelere dayanan teması yakın tarihe ışık tutacak nitelikte.

Kapak arkası yazısında, söz konusu çeviri eser aracılığıyla Türk okurunun tarihsel algısında katılımcıların yeniden konumlandırılmasının amaçlandığı açıkça görülmektedir. Nitekim *“Arapların ihaneti algısı, aslında bizim geçmişimizle kurduğumuz ilişkinin travmatik boyutunu sergiler”* ifadesiyle, yerleşik *“Arap ihaneti”* anlatısını eleştirel bir biçimde sunmaktadır. Bu yaklaşımın ardından, Arapların Osmanlı’dan ayrılış sürecinin ardındaki asıl failin kim olduğu sorusu gündeme getirilmekte; *“Gerçekten Araplar Osmanlı’ya ihanet ettiler mi? Ya da isyan sadece bölgeye ilişkin sömürgeci amaçları olan büyük*

devletlerin kışkırtmasından mı ibaretti?” soruları aracılığıyla anlatı yeniden inşa edilmektedir.

2.3.2. Takdim yazısının incelenmesi

Takdim yazısında yer alan aşağıdaki ifadeler, Türk–Arap ilişkilerine dair yerleşik “ihamet” anlatısının yeniden konumlandırılmasına yönelik belirgin ipuçları sunmaktadır:

“Türk kamuoyunda zaman zaman dile getirilen, ‘Arapların Türkleri arkadan vurduğu’ suçlamasının eğer bir gerçeklik payı varsa, bu suçlamaya muhatap olabilecek kişilerin, Kral Abdullah’ın mensubu bulunduğu Haşimî ailesi olduğunda şüphe yoktur. Haşimî ailesinin İngilizlerle işbirliği yapması aslında sadece Türklerin değil, birçok Arabin da tepkisini çekmiştir.”

“Kral Abdullah’ın hatıralarında, beklentilerin çok uzağında kalan bu şekilde bir neticenin gerçekleşmesinden sonra, sözkonusu isyana katılmaktan dolayı pişmanlığını dile getirmesi manidardır.”

“Kitap ayrıca İngilizlerini Osmanlı’nın Arap vilayetlerinden uzaklaştırılma planının yürürlüğe konmasında ve Haşimî ailesinin Hicaz, Suriye ve Irak gibi bölgelerdeki idarî pozisyonları elde etmesindeki katkılarına dair önemli ipuçları sunmaktadır.”

“Ayrıca eser, bölgenin şekillenmesinde yabancı müdahalelerin rolü konusunda günümüz açısından da önemli ipuçları sunmaktadır.”

Takdim yazısında yer alan bu ifadeler birlikte değerlendirildiğinde, Türkler ile Araplar arasındaki “ihamet” anlatısının katılımcılarının yeniden konumlandırıldığı görülmektedir. Buna göre, geleneksel anlatıda kolektif biçimde “Araplara” atfedilen isyan söylemi, takdim yazısı aracılığıyla belirli aktörlerle, özellikle Haşimî ailesiyle sınırlandırılmakta; Arap toplumunun tamamı bu anlatının dışında bırakılmaktadır. Aynı zamanda İngilizler, hem Osmanlı Devleti’nin çözülüşünde hem de bölgede yaşanan uzun vadeli istikrarsızlığın temel faili olarak öne çıkarılmaktadır.

Bu yeniden konumlandırma, “Araplar Türklere ihamet etti” şeklindeki genelleyici anlatıyı zayıflatmakta; bunun yerine, tarihsel süreci çok aktörlü, karmaşık ve dış müdahalelerle şekillenmiş bir yapı olarak sunan yeniden çerçevelenmiş bir anlatı inşa etmektedir. Dolayısıyla takdim yazısı, eserin genelinde dolaylı yollarla gerçekleştirilen çerçeveleme stratejilerinin aksine, anlatıların açık biçimde sözel düzeyde yeniden yapılandırıldığı güçlü bir metin dışı çerçeveleme alanı olarak değerlendirilebilir.

2.3.3. Çeviri Eserinin Sonunda Yer Alan Ekler

Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik adlı çeviri eser, Arapça asıl metin olan *Muzekkerâtı*'de bulunmayan birtakım ekler içermektedir. Bu ekler, eserin yayımlandığı “Arap Gözüyle Osmanlı” dizisi kapsamında derlenen ve dönemin Arap ve Türk bakış açılarını yansıtan çeşitli hatıratlardan yapılan alıntılardan oluşmaktadır. Söz konusu ekler aşağıda sıralanmaktadır:

1. Beyrut Şehremîni'nin Anıları (1908–1918)

Selim Ali Selâm

Ülkemizin gidişatı hakkındaki hakiki his ve düşüncelerimizi anlamanız bizim için önemlidir. Bizler adem-i merkezîyetçiliği ve elimizden alınmış olan haklarımızı talep ediyor olsak da, yüce halifemiz Emiru'l Müminin hazretlerinin saltanatına sıkı sıkıya bağlıyız. Onun hâkimiyetinden ayrılmak ve sizin korumanızı talep ederek ülkemize gelmenizi istemek aklımızdan bile geçmez.

2. İttihatçı Bir Arap Aydınının Anıları

Emir Şekib Arslan

Devletin içindeki Müslümanlar tek sığınaklarının bu devlet olduğunu bildikleri için sonunun geldiğine bir türlü inanmak istemiyorlardı. Bir yandan devletin haline bakıp ah çekerken, diğer yandan ıslahat yapmaya çalışıyorlardı. Islahatların imkânsız olmadığına inanıyor, devletin yeniden ayağa kalkıp eski gücüne kavuşacağını düşünüyorlardı. Arap aydınlarının büyük çoğunluğun, yabancı devletlerinin ülkeleri üzerinde yaptıkları hesapların ve Avrupalıların topraklarını paylaşmaya kararlı olduklarının farkında idiler.

3. Bir Arap-Osmanlı Gazetecinin Anıları

Muhammed Kürd Ali

Türklerle aramızda dilden başka bir farkın olmadığını biliyorsunuzdur. Türklerle birlikteliğimiz Osmanlı dönemiyle başlamadı: Türkler bizimle Haçlı ordularına karşı omuz omuza çarpıştılar. Onların ve Kürtlerin sayesinde sizleri Ortaçağ'da topraklarımızdan kovdular. İttihatçılar farklı unsurları dışlayınca Araplar onlara karşı mücadele verdiler. Çünkü Araplar dillerinden ve milliyetlerinden vazgeçmek istemiyorlar. Tarihleriyle övünmekte, medeniyetlerini beğenmektedirler. Bizimle aynı ırk, medeniyet, dil ve dinden olmadığınız halde sizinle birlikte olmamızı nasıl istersiniz?

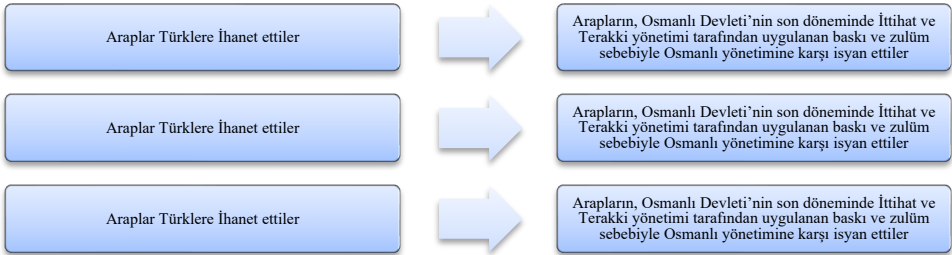
4. İsyançı Arap Ordusunda Bir Harbiyeli

Cafer el-Askerî

Enver Paşa ve Mustafa Kemal'i yakından tanıma fırsatı bulan ve devrinin önemli olaylarına tanıklık eden Askerî'nin hatıraları, yazarın bir asker olması nedeniyle ağırlıklı olarak muharebe tasvirlerinden oluşuyor. Bu itibarla sunduğu birtakım bilgi ve belgelerle dönemin askerî tarihinin aydınlatılmasına katkıda bulunacak niteliktedir. Arap kökenli subaylardan müteşekkil oluşumlar kurma fikri ve el-Ahd cemiyeti hakkında verilen bilgiler, İttihatçı tecrübenin milliyetçi Arap subaylar için ne denli önemli bir model oluşturduğu konusunda dikkate değer ipuçları sunmaktadır.

Bu ekler içerik bakımından değerlendirildiğinde, birinci ekte Arapların Osmanlı Devleti'ne olan sadakatleri vurgulanarak "Araplar Türklere ihanet ettiler" anlatısına karşıt bir anlatı sunulmaktadır. İkinci ekte ise Arapların Osmanlı Devleti'nin çökmesini istemedikleri, aksine reformlarla yeniden güçlenebileceğine inandıkları ifade edilmekte, Avrupalı devletlerin bölge üzerindeki çıkarlarının farkında oldukları belirtilmektedir. Bu çerçevede Arapların Osmanlı'dan ayrılmak istemedikleri yönündeki anlatı pekiştirilmektedir. Üçüncü ekte, Araplar ile Türkler arasındaki güçlü tarihsel bağlara dikkat çekilerek ayrışmanın temel sorumlusu olarak İttihat ve Terakki politikaları gösterilmektedir. Dördüncü ekte ise bazı Arap aktörlerin İttihatçı kadrolardan etkilendikleri belirtilmekte, bu durum dolaylı biçimde İttihatçıların Araplar üzerindeki olumsuz etkisini yeniden görünür kılmaktadır.

Sonuç olarak, bu ekler aracılığıyla, önceki bölümde kapak ve takdim yazısında katılımcıların yeniden konumlandırılması stratejisiyle çerçevelenen anlatının, eserin ekler bölümünde de tutarlı bir biçimde yeniden üretildiği ve pekiştirildiği görülmektedir. Bu çeviri kitabıyla Türk okurun zihnindeki anlatıların katılımcılarının nasıl tekrar konumlandırılarak çerçevelendiği gösteren şekilde aşağıda sunulmaktadır:

Şekil 2. Anlatıların Çerçevenmesine İlişkin Grafik (Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır).

SONUÇ

Bu çalışmada, Kral Abdullah'ın Arapça kaleme aldığı *Muzekkerâtî* adlı hatıratının Türkçe çevirisi olan *Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik?* isimli eser, Mona Baker'ın sosyo-politik anlatıbilim perspektifi çerçevesinde incelenmiştir. İnceleme kapsamında, Baker'ın toplumlarda dolaşımda olan anlatıların çeviri yoluyla nasıl çerçvelendiğine ve yeniden inşa edildiğine ilişkin olarak ortaya koyduğu stratejiler esas alınmıştır.

Çalışma sonucunda, söz konusu eserin Türkçeye çevrilmesiyle birlikte, Türkiye'de Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden bu yana dolaşımda olan “Araplar Türklere ihanet ettiler” anlatısının yeniden gündeme getirildiği ve çeviri aracılığıyla belirli bir çerçeve içinde tekrar inşa edildiği tespit edilmiştir. Eserin çeviri zamanı, başlığı, kapak tasarımı, kapak arkası yazısı, takdim yazısı ve kitabın sonunda yer alan ekler, bir bütün olarak değerlendirildiğinde, aynı anlatının tutarlı bir biçimde çerçvelendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çerçeveleme sürecinde, kaynak metne kıyasla belirgin bir ekleme veya çıkarma tespit edilmemiştir. Bununla birlikte, bazı kelime ve ifadelerin hedef dilde belirli karşılıklarla aktarılması, özellikle “sevre” kelimesinin “ayaklanma” olarak çevrilmesi, metin içi çerçeveleme açısından değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra, anlatının başlıklandırma, metin dışı görsel unsurlar ve ek metinler aracılığıyla da çerçvelendiği tespit edilmiştir. Bu stratejiler yoluyla, Türkiye'de yaygın olan “Arapların ihaneti” anlatısının katılımcıları yeniden konumlandırılmış, Arapların Osmanlı'dan ayrılış süreci, “ihanet” eylemi olarak değil, dini ve millî gerekçelere dayanan tarihsel bir ayrışma süreci olarak sunulmuştur.

Sonuç olarak bu çalışma, Mona Baker'ın çevirinin siyasal ve sosyolojik anlatılar üzerindeki dönüştürücü rolüne ilişkin yaklaşımını destekler nitelikte bulgular ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çevirmenin rolünün yalnızca dilsel aktarım ile sınırlı olmadığı, aksine, tarihsel ve toplumsal anlatıların yeniden inşasında etkin bir özne olarak işlev gördüğü bir kez daha gösterilmiştir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Abuhannoud Büyük, S. (2023). *Türkçe Sözlük'te "Ar." (Arapça) Olarak Etiketlenen Madde Başı Kelimelerdeki Anlam Değişimleri*. Türk Dil Kurumu.
- Acar, N. (2023). Cumhuriyetin Yüzüncü Yılında Türk-Arap İlişkilerinde Psikolojik Faktörler. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 19(65), 264-281.
- Akçasoy, G., & Işıklar Koçak, M. (2022). Feminist Translation Activism: Reframing the Narratives of Gender Equality in Turkey through Citationality. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 2022(32), 1-24. <https://doi.org/10.37599/ceviri.1111808>
- Baker, M. (2006). *Translation and Conflict: A Narrative Account*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203099919>
- Davutoğlu, A. (2010). *Stratejik Derinlik*. Küre Yayınları.
- en-Numan, T. (2006). Et-Terceme Beyne's Serd ve't Taatir ve Mabede'l Kolonyaliyye. İçinde *Et-terceme ve'l Sirâ hikâye Serdiyye*. el Merkez el kavmî.
- er-Rusâfî, M. (2015). *Yabancı Ağızlı Konuşma Bozukluklarına Reddiye* (M. Yıldız, Çev.). Türk Dil Kurumu.
- Evans, G., & Newnham, J. (2004). *Kamûs Penguin Li'l Alâkât ed-Duvaliyye* (Merkez el-Halîç li'l-Ebhâs, Çev.). Merkez el-Halîç li'l-Ebhâs.
- Evans, G., & Newnham, J. (2007). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü* (H. A. Utku, Çev.). Gökkubbe.
- İbnu'l Hüseyin, A. (1989). *Muzekkerâtî*. El-ehliyye.
- Jahn, M. (2026). *Narratology 3.0: A Guide to the Theory of Narrative*. English Department, U of Cologne. www.uni-koeln.de/~ame02/pppn.pdf
- Kral Abdullah. (2006). *Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik?* (H. Özkan, Çev.). Klasik Yayınları.
- Mucem ed-Doha et-Tarirhî. (t.y.). Temerrud. *Mucem ed-Doha et-Tarirhî*. Erişim tarihi: 08 Mart 2026. <https://www.dohadictionary.org/dictionary/%D8%AA%D9%85%D8%B1%D8%AF>

EXTENDED ABSTRACT

Translation studies have attracted increasing scholarly attention in recent decades, as it has moved beyond its traditional association with linguistics to intersect with a range of other disciplines, particularly sociology, psychology, and political science. Within this expanded perspective, translation is no longer viewed merely as a linguistic activity concerned with transferring meaning from one language to another, but rather as a social and cultural practice that actively contributes to the construction and reconstruction of social reality. This theoretical shift is clearly reflected in the work of Mona Baker, especially in her book *Translation and Conflict: A Narrative Account*, where she situates translation within the social and political sciences and conceptualizes it as a powerful agent in the creation, circulation, and transformation of social narratives.

In defining the concept of narrative, Baker draws on the work of several theorists, including Fisher, Landau, Bruner, Somers, and Gibson. She argues that narratives are formed through the stories individuals tell themselves and their societies, through which the past is interpreted and the present is understood. From this standpoint, Baker demonstrates how specific translation strategies can play a decisive role in framing narratives and presenting them within particular interpretive frameworks. She classifies these strategies into intra-textual strategies, such as sentence construction, syntactic formulation, the selection of verbs, lexical choices, terminological preferences, and processes of addition or omission, and extra-textual strategies, which include the time and place of translation, the title, cover design, prefaces, footnotes, back-cover information, accompanying images, and other paratextual elements. Collectively, these strategies contribute to the repositioning of narrative participants and to the reframing of narratives as they are presented to readers through translation.

The aim of this study is to apply Baker's narrative-framing approach to the analysis of translation by examining the Turkish translation of King Abdullah I's memoir *Muzekkerâtî*, published under the title *Why Did We Rebel Against the Ottomans?*. This work holds particular historical and political significance for both Arab and Turkish contexts, as it documents pivotal events that led to the separation of the Arab regions from the Ottoman Empire from the perspective of a direct historical witness, thereby lending the narrative a distinct level of credibility and importance.

The study adopts a qualitative and comparative analytical approach, examining both the source text and its Turkish translation. On this basis, data related to narrative-framing strategies, as classified by Baker, are identified and analyzed.

The findings demonstrate that the Turkish translation re-frames the narrative of “Arabs betraying the Turks” through a range of strategies, including the selection of the time and place of translation, naming practices, the translated title, table of contents headings, cover design, the translator’s preface, back-cover notes, and additional texts appended at the end of the book. Although the original work was first published in 1945, its Turkish translation appeared in 2006, highlighting how the timing of translation itself plays a role in the re-articulation of narratives within Turkish society.

One of the most prominent examples of narrative framing identified in this study is the radical alteration of the book’s title in translation, which not only condenses the entirety of King Abdullah’s memoirs into the period of Arab separation from the Ottoman Empire but also characterizes Arabs as rebels. This title exerts a strong influence on the reader’s perception and contributes significantly to the reconstruction of the narrative. Similarly, the book cover was transformed from a plain, classical design in the source text into an image featuring figures such as Churchill, Lawrence, and King Abdullah, thereby reinforcing particular political and narrative associations. Although the translator notes that the table of contents was reformulated and reorganized to facilitate readability, the inclusion of headings such as “The Great Arab Revolt” further re-frames the narrative.

The translator’s preface, back-cover commentary, and the additional texts appended to the translated volume—consisting largely of quotations from historical witnesses to the Arab–Ottoman separation—explicitly articulate the dominant narrative in Turkish society that “Arabs betrayed the Turks,” while simultaneously presenting an alternative counter-narrative articulated through the translation, namely, “Why did the Arabs revolt against the Ottomans?”. These paratextual elements openly state the purpose of the translation and guide the reader’s interpretation, offering a clear illustration of the influential role played by the translator and the publishing team in reshaping and re-presenting social narratives.

The study ultimately demonstrates that translation is not a neutral linguistic act, but a communicative and social practice that reshapes how individuals and societies perceive historical narratives. In line with Baker’s argument, translation functions as a powerful mechanism for reconfiguring stories, perspectives, and collective understandings, thereby influencing both individual and societal interpretations of the past.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek/Finansman Bilgileri

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Yapay Zekâ Kullanımı Bildirimi

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir yapay zekâ aracından faydalanılmamıştır.